

sni obseg 390 cm. S tem je Sgermova smreka ne samo daleč najvišje slovensko, ampak tudi najvišje avtohtono evropsko drevo. Smreko že več rodov družina Sgerm varuje kot družinsko srebrnino in je nanjo upravičeno ponosna. Avtohtoni evropski drevesi, višji od Sgermove smreke, sta bili pred tem izmerjeni samo še v pragozdu Peručica v Bosni, od koder so daljnega leta 1954 poročali o 65 m visoki jelki in 63 m visoki smreki. Žal podrobni podatki o načinu in zanesljivosti teh meritev ne obstajajo. Ker pozneje teh dreves niso več omeњjali, je precej verjetno, da ju danes ni več.

2. Gašperjev kostanj v Močilnem

Obseg: 1093 cm, višina: 15 m

Foto: Robert Brus

Gašperjev kostanj, najdebelejše drevo v Sloveniji

Gašperjev kostanj pri domačiji Gašperja Kiška v vasi Močilno nad Radečami je ne samo najdebelejši pravi kostanj (*Castanea sativa*) v Sloveniji, ampak sploh naše najdebelejše drevo. Njegovo prostornino ocenjujejo na 36 m³, starost pa na več kot 300 let. Njegovo deblo se, tako kot pri večini debelih kostanjev, v višini dveh metrov razcepi v več vrhov, v tem primeru v štiri, od katerih se srednji suši. Nekatera debela so votla in v njih je več duplin, v katerih gnezdi sove. Drevo je okuženo z več vrstami gliv, med njimi tudi s kostanjevim rakom, a je za zdaj kljub temu razmeroma vitalno in vsako leto obilno rodi. Na tipičnih kislih kostanjevih ra-

stiščih v okoliških gozdovih skupaj z bukvijo in rdečim borom raste seveda še mnogo kostanja, v podrasti pa slastne debele borovnice.

3. Najevska lipa na Ludranskem vrhu

Obseg: 1080 cm, višina: 24 m

Najevska lipa, ki raste v bližini kmetije Najovnik na Ludranskem Vrh nad Črno na Koroškem, je kljub široko uveljavljenemu imenu lipa v resnici lipovec (*Tilia cordata*). Dolga leta je bila najdebelejše slovensko drevo, dokler ga ni pred dobrim desetletjem v obsegu nekoliko prehitel Gašperjev kostanj. Še vedno pa Najevska lipa ostaja eno naših najbolj znanih dreves. Toli-

Foto: Robert Brus

Najevska lipa, eno najbolj znanih slovenskih dreves

ko kot o njej smo pri nas pisali o malokaterem drevesu, ki popularnosti pa najbrž precej prispeva vsakoletno ljudsko zborovanje z gosti iz političnega življenja. Deblo Najevske lipe sestavlja več poganjkov, ki so sedaj zraščeni. Obseg debela je bil še za meter večji, dokler ni pred dobrimi tremi desetletji del starega debela na zadnji strani propadel. Drevo je votlo, vendar skrbno negovano in za svojo starost v zadovoljivem zdravstvenem stanju.

prof. dr. Robert Brus

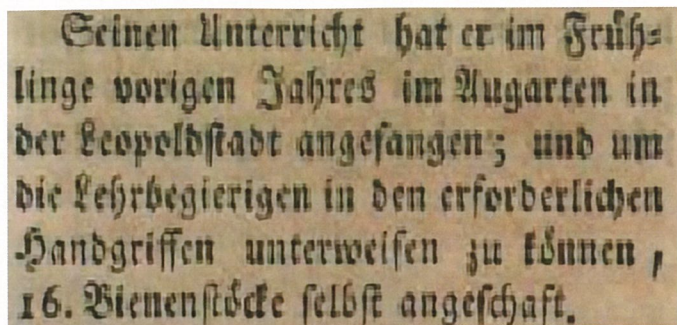
Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire Biotehniške fakultete
Univerze v Ljubljani
Robert.Brus@bf.uni-lj.si

Kranjske čebele z Gorenjske na prvi čebelarški šoli na Dunaju?

V številnih slovenskih in tujih objavah je o prvi čebelarški šoli v Augartnu na Dunaju, ki jo je ustanovila leta 1769 cesarica Marija Terezija in ki je začela izvajati pouk spomladi leta 1770, veliko napisanega. Redkokdaj pa najdemo v teh zapisih podatke,

koliko čebelnih panjev s čebelami so imeli v šolskem čebelnjaku in od kje so jih dobili. Na ta vprašanja bomo iskali odgovore v tem sestavku.

O čebelnih panjih na prvi čebelarški šoli so objavljeni prvi podatki v reviji Anzeigen (1771) – slika 1.

Slika 1 – Prosti prevod: »Janša je svoj pouk začel spomladi leta 1770 v Augartnu in za učne namene, da bi poslušalcem pokazal praktična rokovanja pri čebelarjenju, je sam nabavil 16 panjev.«

Konec tega leta so imeli že 66 panjev (v povprečju je bilo 3,1 roja na panj), ki so vsi uspešno prezimili, in njihovo število je do 8. julija 1771 naraslo na 180 panjev. Navratil (1883)1 navaja, da je imel Janša leta 1770 16 panjev, leta 1771 že 66 in leta 1772 pa celo 300 panjev. Isti avtor poroča, da v zapuščinskem zapisniku po njegovi smrti leta 1773 piše, da je Janša zapustil 194 panjev.

Melicher (1868) piše: »Že v času Marije Terezije je prof. Janša pripeljal na Dunaj kranjske čebele in jih uspešno gojil.« V poznejših objavah: Rojina (1906), Perc (1925), Weipl (1925), Raič (1934), Rihar (1994) in drugi navajajo enake, morda točnejše, podobne podatke o številu čebelnih panjev na čebelarški šoli v Augartnu na Dunaju. V vseh primerih pa je začetno število čebelnih panjev vedno enako, to je 16 panjev. Za pojasnitev tega je pomembna objava Perca (1925), ki je kot prvi zapisal – slika 2:

Nur 16 feiner eigenen Bienenstöcke nahm er, wie man sagt, nach Wien mit, denn von nun an bis zum Jahre 1769 war nicht mehr die Bienenzucht seine Hauptbeschäftigung, sondern das Schulstudium nahm ihn voll und ganz in Anspruch.

Slika 2 – Prosti prevod: »Samo 16 svojih čebelnih panjev je vzel, kakor pripovedujejo, s seboj na Dunaj. Vendar vse do leta 1769 mu je bilo v ospredju kot glavno opravilo šolanje.«

Pred razpravo o tem zapisu je treba dodati še mnenje Miheliča (1934), ki v svoji knjigi *Anton Janša, Slovenski čebelar* piše: »[K]je je dobil čebele in kdo mu je izdelal panje, ki tedaj na Dunaju še niso bili v navadi, ni znano. Tudi ne vemo, ali jih je moral kupiti sam ali mu jih je kupila družba. Vemo le, da so bili kasneje tako panji kakor čebele njegova last ...«

Enako kot Perc je istega leta zapisal tudi Weipl (1925), da je Janša iz domovine pripeljal 16 panjev, ki jih je oskrboval v prostem času. Mnenje, da je Janša vzel s seboj na Dunaj 16 čebelnih panjev, so povzeli tudi drugi. O tem podrobneje piše tudi Ruttner (2003): »Znano je, da je Janša iz svoje domovine Gorenjske s seboj pripeljal 16 čebelnih panjev, ko je leta 1766 prispel na Dunaj na študij na bakrorezo in risarsko šolo. Družine je po za tiste čase jamastih cestah pripeljal z lastnim vzmetenim vozom. Janševa pot od Breznice do Dunaja je bil prvi najdaljši prevoz čebelnih panjev v nemški zgodovini čebelarjenja. Vemo pa

tudi, da je že pred dvesto leti Janša redno vozil čebele na pašo, in sicer na ajdovo pašo na Moravskem.«

Več podatkov, s katerimi bi še dodatno potrdili, da je Janša pripeljal čebelje panje in čebele z rodne Breznice, nismo odkrili. Dodajmo še sporočilo Navratila (1883), ki je pri pregledu dunajskih arhivov ugotovil, da je bil Janša sprejet za čebelarja pri gospodarski družbi na Dunaju 3. maja 1769 in da je začel čebelariti v Meidlingu v drugi polovici leta 1769, potem ko mu je cesarica Marija Terezija dovolila, da lahko poleg študija na risarski šoli opravlja tudi delo čebelarja. Janša je jeseni odpeljal čebele na ajdovo pašo na Moravsko polje. Tako poroča tudi Okorn (1940). Nikjer žal ne piše, kje je dobil čebele, lahko pa iz tega sklepamo, da je Janša tudi na Dunaju ohranjal povezavo s čebelami in čebelarstvom. Posredno to potrjuje zapis v Anzeignu (1771), zapisano je, da je za poučevanje čebelarjenja na čebelarški šoli v Augartnu na Dunaju Janša že v prvem letu (1770) sam nabavil čebelje panje s čebelami. Janša naj bi po predstavljenih zapisih v prvem poglavju pripeljal s seboj na Dunaj v kranjskih panjih kranjske čebele, ki so s svojo znano rojivostjo omogočale hitro povečevanje števila čebelnih panjev v šolskem čebelnjaku, to poročajo tudi številni avtorji. Čebelni panji in čebele so bili Janševa last.

Po do zdaj znanih podatkih lahko z zelo veliko verjetnostjo zaključimo, da so imeli v čebelnjaku na prvi čebelarški šoli v Augartnu na Dunaju v kranjskih panjih kranjske čebele z Gorenjske. Tu so jih spoznavali številni Janševi učenci in od tu so se kranjske čebele lahko tudi širile po drugih avstrijskih in ogrskih deželah.

Zasl. prof. dr. Andrej Šalehar

Andrej.Salehar@bf.uni-lj.si

Viri:

- Anton Janša. Obris njegovega življenja. str. 1–5. V: *Anton Janša. Popolni nauk o čebelarstvu*. Prevod Frančišek Rojina. Ljubljana 1906, 139 strani.
- IV. Von der Landwirtschaft. Bienenzucht. 1 (1771) 7, str. 54–56. *Allergnädigst-privilegierte Anzeigen aus sämtlich kais. königlichen Erbländern*.
- Janša, A., Weipl, T. (1925): *Abhandlung vom Schwärmen der Bienen. Einleitung über Janscha von Theodor Weipl*. Dunaj, 71 strani.
- Melicher, L. J. (1768): *Die Bienenzucht in der Weltausstellung zu Paris 1867*. Wien, 187 str.
- Mihelič, S. (1934): *Anton Janša. Slovenski čebelar. Njegovo življenje, delo in doba*. Ljubljana, 163 strani.
- Navratil, I. (1883): *Anton Janša, slavni kranjski čebelar. V: Spomenik o šestoletnici začetka Habsburške vlade na Slovenskem*. Matica Slovenska, Ljubljana, str. 139–166.
- Okorn, J. (1940): *Anton Janscha. Schweizerische Bienen-Zeitung*, let. 63, št. 9, str. 527–532.
- Perc, M. (1925a): *Anton Janscha: erster kaiser. königl. Lehrer der Bienenzucht in Wien: 1775–1925*. Celje, 23 strani.
- Raič, S. (1934): *Anton Janša. Njegovo življenje in delovanje*. Ljubljana, 8 strani.
- Rihar, J. (1994): *Ob 220. obletnici Antona Janše. Slovenski čebelar*, let. 96, št. 1–4, str. 20–22, 56–57, 83–85 in 111–112.
- Ruttner, F. (2003): *Naturgeschichte der Honigbienen*. 2. izdaja, 357 strani.